

เทศน์เช้า วันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๔๕

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากคต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

หนังสือสัมมาสมาธิ สัมมาสมาธิ สมาธินี้เป็นสัมมาสมาธิ สมาธิกับฌานใกล้เคียงกัน ถ้าสมาธิกับฌานใกล้เคียงกัน ในอินโดย ๔ พระพุทธเจ้าบอกเลยพุทธวิสัย โลก กรรม แล้วก็เรื่องฌาน เรื่องสมาธิ เรื่องสมาธิมันจะละเอียดอ่อนมาก ความละเอียดอ่อนของสมาธิแล้วแต่จิตมันจะเป็นไป ปกติเราก็มีสมาธิกันอยู่โดยปกตินะ ถ้าคนเราไม่มีสมาธิมันเหมือนกับคนที่ว่าไม่มีสติ เขาจะเป็นไปตามประสาเขา แต่เรามีสมาธิของเรา สมาธิของบุคคล แล้วคนมีสมาธิดีจะทำงานได้ผลมาก คนสมาธิดีจะศึกษาเล่าเรียน เรียนตำรา เรียนหนังสือจะเรียนเก่ง มีสมาธิ อ่านแล้วจะจำ

สมาธิของคนไม่เท่ากัน นี่ในสมาธิของปุณฺชนก็เหมือนกัน เพราะว่าคนมีสมาธิทำงานจะเรียบร้อยมาก คนสมาธิไม่มั่นคงทำงานมันจะพลั้งเผลอไป นั่นเป็นสมาธิของเขา คนเราไม่เหมือนกัน การประพฤติปฏิบัติก็เหมือนกัน สัมมาสมาธิ เวลาสมาธิเกิดขึ้นมา สัมมาสมาธิคือความสงบของใจ นี่ฉกสมาธิ อุปจารสมาธิ อัปปนาสมาธิ สมาธิจะลึกเข้าไปๆ ความลึกของสมาธิ อาหารของมันคือความสงบของใจ

ความสงบของใจ คำบริกรรมนี้เป็นอาหารของใจ ใจหิวโหย ใจพวกเรา เราคิดว่าคนเราหิวโหย คนหิวโหยต้องพยายามหาอะไรเพื่อรองท้อง ใจหิวโหย ใจเป็นธรรมชาติของมัน ธรรมชาติของใจคือธาตุรู้ เหมือนกับยางเหนียวจะเกาะติดกับสิ่งต่างๆ ไปตลอด สิ่งต่างๆ มีอะไรผ่านเข้ามามันจะเกาะติด นั่นแหละการเสวยอารมณ์ของใจคือเสวยความคิด การเสวยความคิดต่างๆ นั่นเป็นความฟุ้งซ่าน นั่นเพราะความหิวโหย เห็นไหม เราถึงว่าต้องเป็นอาหารของใจคือคำบริกรรม คำบริกรรมของใจต้องแนบไปกับใจ มีคำบริกรรมไปตลอด มันหิวโหย ถ้ามันหิวโหยทำไมเวลาคำบริกรรมเข้าไปมันไม่กินล่ะ?

นี่มันไม่กินธรรม ธรรมมันจะฝืนใจ ฝืนใจไม่ยอกได้ไม่ยอกอะไรเพราะมันจืดชืด แต่ถ้าเป็นความคิดตามอารมณ์โลกไปมันจะพอใจของมัน มันหิวโหยเพราะความคิด ความคิดมัน

คิดขึ้นมาแล้วมันคิดเพราะอะไร? เพราะมันมีกิเลสใจ มันเป็นความเคยใจใจ ใจเคยสัมผัสอย่างนั้น อารมณ์อย่างนั้นเกิดขึ้นมากับใจ แล้วมีความพอใจติดข้องกับสิ่งนั้นไป เลยเข้าใจว่าสิ่งนั้นเป็นความดี สิ่งนั้นเป็นความดี แต่ธรรมนี้ไม่เคยเกิด ธรรมนี้ไม่เคยเกิด ธรรมนี้ไม่เคยมี

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมพวกฤๅษีชีไพรเขาก็มีอยู่แล้ว เขาศึกษาสมาธิของเขาเหมือนกัน เขาทำสมาธิ เขาต้องทรมาณตน เขาพยายามคัดแปลงตนเพื่อทำสมาธิเพื่อหาทางออก ก็ได้สมาธิของเขา สมาธิของเขา นั่นละสมาธิของเขามันไม่เป็นสัมมาสมาธิขึ้นมา เพราะว่าสมาธินั้นมันไม่ควรแก่การงาน เราทำสมาธิของเรา เราใช้คาบิกรรม มีสติสัมปชัญญะ แล้วทำความสงบเข้าไปมันผลอได้ มันผลอได้เพราะมันลึกเข้าไปใจ เวลามันลึกเข้าไป มันปล่อยวาง มันจะเว้งว่างเข้าไป ทุกคนเข้าใจว่าเป็นผล ตามฤดูกาล เห็นไหม ฤดูกาลมีร้อน มีฝน มีหนาว ฤดูกาลมันเปลี่ยนแปลงไป ตามฤดูกาลมันเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติของมัน

ตามฤดูกาลของจิต จิตมันมีฤดูกาลเหมือนกัน มันปล่อยวางของมัน เดียวมันก็มีอีก เพราะมันมีสิ่งที่เป็นไปในหัวใจ กิเลสในหัวใจเกิดเป็นฤดูกาลของเขา มันไม่ชำระ นี่มันเป็นสมาธิอย่างนั้น สมาธิคือหินทับหญ้ากดไว้ กดไว้เวลามันปล่อยวางมันก็ปล่อยวาง แล้วเราจะตื่นตื่นกับความปล่อยวางของเรา เพราะความปล่อยวางเป็นความสุขมาก นี่สมบัติของใดๆ ในโลกนี้ไม่มีคุณค่าเท่ากับสมบัติของใจ ค่าของน้ำใจ น้ำใจถ้ามีค่าแล้ว มีความเจตนา มีความจงใจทำได้ สละเท่าไรก็ได้ สละได้ แต่ถ้าไม่พอใจนิดเดียวก็ไม่ได้ เราจะให้ใครไม่ได้เลย สละสิ่งใดไม่ได้เลย

แต่ถ้าเราศึกษาไป สิ่งนั้นมันเป็นเรื่องของกรรม เห็นไหม เราไม่ควรยึดมั่นถือมั่นสิ่งใดๆ ในโลกนี้เลย ในโลกนี้เป็นมายาภาพทั้งหมด สภาวะมันต้องเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติของมัน มันหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงตามสถานะของเขา แล้วเราก็เป็นมายาอันหนึ่ง มายาของเราคือมายาในหัวใจ มายาในหัวใจ มันมีมายาในหัวใจมันยังปกคลุมใจอันนี้ไว้มันถึงเป็นฤดูกาล เพราะมันมีมายาในหัวใจของมัน แล้วมันก็สัมพันธ์กัน เกาะเกี่ยวกันไป หมุนไปตามกระแสโลก มันก็เป็นกระแสโลก มันเป็นความเคยใจ

กิเลสเกิดเกิดตรงนี้ เกิดตรงความพอใจ ความเห็นว่าถูกต้องของใจ กิเลสสามารถยึดครองใจได้ขนาดนั้น เป็นมายาในหัวใจ แล้วก็หมุนออกไปมายาภายนอก นี่มันแปรสภาพไปตลอด สิ่งใดๆ มันเกิดขึ้นมา มันเป็นความเคยใจอย่างนั้น ใจถึงเกาะเกี่ยวกับสิ่งนั้น แล้วคิดได้ขนาดนั้น

สมาธิปล่อยวางสิ่งนี้เข้ามาที่ปล่อยวางเข้ามา มันก็เว้งว้าง เว้งว้างขนาดไหนมันเป็นเว้งว้างตามฤดูกาลไง หมดฤดูฝนก็เป็นฤดูหนาว หมดฤดูหนาวก็เป็นฤดูร้อน เวียนไปตามฤดูกาลของเขา

สมาธิเวลาบกพร่องขึ้นไป มันก็เป็นสมาธิโคณิกเลสหเอาไปใช้ มีสมาธิอยู่ ทำความสงบของใจได้อยู่ แต่มันก็เกิดดับในหัวใจ มันเกิดดับเหมือนกับฤดูกาล มันไม่ใช่เป็นความจริงอันนั้น ความจริงอันนั้นมันไม่มี เพราะอะไร? เพราะมันไม่มีปัญญาในการใคร่ครวญไง ปัญญาในการใคร่ครวญ ทำงานจนเคยชิน จนเคยชิน ชำนาญในวิธี จะทำสมาธิอันนี้ได้มันคงเลย รักษาสมาธิของเราได้ เหาะเหินเดินฟ้ามันเป็นสิ่งที่ทั้งหมดเลย การเหาะเหินเดินฟ้าใช้สมาบัติ สมาบัติก็เป็นสมาธิเหมือนกัน เป็นสมาบัติการเกิดพลังงานของใจ มันเป็นอย่างนั้นไป มันไม่ใช่มรรค

นี่มรรคมันละเอียดกว่านั้น แต่เวลามรรคละเอียดกว่านั้น ทำไมเวลาทำขึ้นมาทำได้ยากมาก เพราะมันละเอียดกว่านั้นมันถึงเข้ามาชำระจิตใจได้ มันผลัดไส กิเลสมันผลัดคันไว้ มันพยายามให้สิ่งนี้เข้ามาเห็นตัวมันเอง นี่มันหลบซ่อนในตัวเราเอง เห็นไหม ว่ากิเลสนี้มันฉลาดฉลาดในหัวใจของคน แต่มันไม่ฉลาดในเรื่องของตามสัจจะความจริง มันเป็นเรื่องที่กลืนกินไปกับในมายาอันนั้น มันจะหมุนเวียนไปในมายาอันนั้น นี่ใจมีสมาธิย้อนกลับเข้ามาแล้วจับมายาอันนี้ได้ ถ้าใครจับมายาอันนี้ได้ เห็นไหม นั่นละมันจับอาการของใจได้

ใจมันเกาะเกี่ยวกับอารมณ์สิ่งนี้ได้อย่างไร? เวลามันเกิดมันเกิดมาจากไหน? เวลาดับมันดับมาจากไหน? มันเกิดดับตามฤดูกาล ฤดูกาลมันก็เปลี่ยนแปลงสภาวะอย่างนั้นตลอดไป มันก็เป็นอนิจจัง มันก็เป็นวิฎฐะวนเป็นอย่างนั้นตลอดไป แต่ถ้าสมาธิเข้ามาจับสิ่งนี้ได้ ฤดูกาล...เราจะเก็บน้ำไว้ใช้นอกฤดูกาลก็ได้ เราก็กักเก็บน้ำฝนไว้ใช้ฤดูแล้งก็ได้ นั่นนะเราก็กักเก็บน้ำคือว่าเราสามารถทำสมาธิให้ยืนยงได้ไง แล้วยืนยงได้เราชำนาญในวิธี ชำนาญในความเข้าออก

นี่แค่ชำนาญในสัมมาสมาธินะ แล้วถ้าเกิดขึ้นมาเป็นปัญญา อาหารของใจมันเกิดตรงนี้เกิดที่ว่าถ้าเกิดปัญญาขึ้นมา ปัญญาอะไร? ปัญญาของโลกเขาคือปัญญาในการทำสมาธิให้สงบขึ้นมาได้ ปัญญาในการรักษาสมาธิให้มันเข้าออกได้ง่ายไง นี่เป็นโลกียปัญญา โลกียปัญญาเพราะฉนั้นโลกียมันอยู่ในฤดูกาลเหมือนกัน แต่ถ้าเราสามารถเก็บขึ้นมาได้ มันเก็บนะ เก็บกักน้ำข้ามฤดูกาลได้ ให้สมาธิมันยืนตัวได้ แล้วย้อนกลับเข้ามาความกระตือรือร้นของใจ ความกระตือรือร้นของใจอันนั้นเป็นปัญญาเกิดขึ้น แยกแยะสิ่งนี้

สิ่งที่เกิดขึ้นมาจากความยึดมั่นถือมั่นของใจทั้งหมดเลย ถ้าใจมันปล่อยวาง สิ่งนั้นก็เก๋ๆ เงินๆ เห็นไหม องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมตั้งแต่วันวิสาขบูชา มา สิ่งนั้นขันธ เป็นขันธ จิตเป็นจิต ไม่เป็นอันเดียวกัน มันแยกออกจากกันโดยธรรมชาติของมัน เพราะมันขาด มาตั้งแต่การวิปัสสนาแล้ว แล้วพอขันธออกไปรับรู้เรื่องโลกภายนอก เห็นไหม มันเป็นสมมุติ ทั้งหมด สิ่งนี้เป็นมายาภาพ สิ่งนี้มันเก๋ๆ เงินๆ อยู่ แต่เราก็ต้องใช้สิ่งนั้นไป เพราะมันเป็น สภาวะตามความเป็นจริงคือสมมุติ

สภาวะตามความเป็นจริงโดยสมมุติ ไม่มีอะไรคงที่เลย สิ่งใดต้องแปรสภาพทั้งหมด สิ่ง ที่แปรสภาพมันเป็นสภาวะสมมุติ แต่วิมุติในหัวใจมันปล่อยวางสิ่งนั้น แต่ก่อนจะปล่อยวางสิ่ง นั้น นั้นแหละสิ่งที่เป็นมรรค มรรคเกิดตรงนี้ มีสัมมาสมาธิแล้วแยกออกไป สัมมาสมาธิไม่เกิด ปัญญาโดยธรรมชาติของเขา ถ้าสัมมาสมาธิเกิดปัญญาโดยธรรมชาติของเขา อาหารดาบสต้อง เป็นพระอรหันต์ไปแล้ว พระพุทธเจ้าไม่ต้องไปตรัสรู้ธรรมเพราะมันมีสิ่งนั้นไปแล้ว

มันเป็นไปไม่ได้เพราะมันต้องฝึกฝนปัญญา ปัญญาจะเกิดขึ้นเอง รอให้มันเกิดขึ้นเอง นี่ น้ำใสแล้วจะเห็นตัวปลา ถ้าสมาธิใสขึ้นมา เวลานั้นใส เห็นไหม น้ำขุ่นเราจะไม่เห็นตัวปลาเลย เวลาเกิดน้ำใสแล้วจะเห็นตัวปลา นั่นเป็นสิ่งที่บอกว่าเรามีกิเลสในหัวใจแน่นอน ในน้ำนั้น ที่ ไหนมีน้ำที่นั่นมีปลา นะ ในภูเขาในถ้ำที่ไหนก็แล้วแต่ ไปเที่ยวมา เจอน้ำในถ้ำมันก็มีปลาอยู่ ในนั้นควมคู่กันไป

นี่ก็เหมือนกัน เราทำสมาธิเราสวดใสขึ้นมา มันใสขึ้นมามันต้องมีกิเลสในนั้นแน่นอน สิ่ง ที่กิเลสในนั้นเราต้องค้นคว้าหามันถึงจะใช้ปัญญา นี่ภาวนามยปัญญานี้เป็นปัญญาในมรรค มรรคสิ่งที่เกิดขึ้นมา มรรคเกิดขึ้นมามันถึงจะเดินตัวเข้ามาชำระกิเลสได้ ถ้ามรรคไม่เกิดขึ้นมา ไม่มีความสามารถชำระกิเลสได้ สมาธิไม่สามารถชำระกิเลสได้ ความเห็นที่เห็นตามสมาธินั้น เห็นโดยโลกียฉาน เป็นความเห็นของโลกีย์ สิ่งที่เห็นโดยโลกีย์มันก็เป็นฤดูกาล เกิดดับในหัวใจ ไม่มีสิ่งใดบอกเหตุว่าขาดออกไปจากใจ

กิเลสไม่ได้ขาดออกไปจากใจเลย แล้วเราจะมั่นใจตัวเราเองได้อย่างไร? แล้วพอเราไม่ มั่นใจเราก็ตกใจหลงไหล เราจะมีกำลังใจเลสงสัย เราจะเคลิบเคลิ้มไปประสาเรา แล้วเวลามันเสื่อม ขึ้นไปเราจะเสียใจ เสียใจเพราะอะไร? เพราะสิ่งนี้มันสร้างขึ้นมามีได้ยาก สิ่งที่มีความสงบของใจ สร้างขึ้นมาได้ยาก แล้วมันก็เสื่อมสภาพไป เพราะความประมาทของเรา เราไม่ได้มีความชำนาญ

ในการรักษา ในการรักษานี้มันจะเสื่อมโดยธรรมชาติของมันเลย ใครเกิดขึ้นมาก็จะเสื่อมไปๆ ต้องหลุดมือออกไป แล้วก็รู้ว่าสถานะที่มีสมามีความสุขอย่างไร? เวลาเสื่อมไปแล้วมีความฟุ้งซ่านอย่างไร? นี่มันจะเป็นการสอนใจใจ

สิ่งที่สอนใจ ใจก็มีเจตนาดีขึ้น พอใจมีเจตนาดีขึ้นใจก็จะรักษาสິงนี้ให้ดีขึ้น รักษาสิ่งนี้ คัดแปลงพยายามแก้ไขเข้าไปเรื่อยๆ แก้เข้าไปเรื่อยๆ จนมันชำนาญขึ้นมา นั่นเป็นโลกียะทั้งหมดเลย โลกุตระมันต้องเห็นการกระทบระหว่างจิตกับขันธ จิตกับขันธและจิตกับกาย จิตที่มันไปเกาะเกี่ยวกายอย่างไร? วิปัสสนากายอย่างไร? มันจะปล่อยวางกายอย่างไร? ต้องฝึกฝนตรงนี้ ฝึกฝนตรงนี้ ปัญญามันเกิดตรงนี้

นี่พระพุทธเจ้าเน้นย้ำตรงนี้นะ แล้วพระพุทธเจ้าพ้นไปแล้ว พระพุทธเจ้าผ่านไปแล้ว ผ่านไปจากตรงนี้ แล้วทำไมเราไม่ทำตามตรงนี้ เราไปเห็นกายจากโลกียะๆ ที่ว่าเราเห็นกัน พวกหมอผ่าตัดนี่ผ่าตัดตลอดไป เห็นกายไหม? ไม่เห็นเลย อันนี้คือตาเนื้อเห็น ตาในเห็น ตาของใจเห็น เพราะเป็นสัมมาสมามิมันถึงจะเห็น ถ้าไม่เป็นสัมมาสมามิมันเป็นเรื่องของว่าขันธกับจิตมันผูกกันแล้วมันจะเห็นออกไป เห็นกายโดยความเห็นของเรา เห็นแล้วมันไม่สามารถชำระกิเลสได้ แต่เห็นจากภายในขึ้นมามันชำระกิเลสได้ ต้องเป็นภายในดีกว่า

มีพระสมัยพุทธกาลจะไปถามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เห็นไหม ไปร่ออยู่ที่กุฎิ แล้วฝนมันตกลงมา มันมันเห็นด้วยตาเนื้อหรือเปล่า? เห็นด้วยตาเนื้อเหมือนกัน แต่ใจมันพร้อมกับการงาน โมฆราช ความว่าง...ไปถามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า

“ข้าพระพุทธเจ้ามีความว่าง ใจนี้ว่างหมดเลย”

พระพุทธเจ้าบอกว่า “ให้ถอน ปล่อยโลกนั้นให้เป็นตามความจริง”

เพราะมันว่างโดยธรรมชาติของมันอยู่แล้ว แต่ต้องกลับมาถอนความเห็นของเรา ถอนอัตตานุทิฎฐิที่เห็นว่าเขาวังนั้น นั่นละถอนตัวนี้ ถอนรากแก้วตัวนี้มันออก พระโมฆราชก็เป็นพระอรหันต์ต่อไป พระที่ไปถามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เหมือนกัน เห็นฝนตกมาถึงน้ำเป็นจุดเป็นต่อม แดกขึ้นๆ มันแตกขึ้น สิ่งที่มีมันพร้อม ถ้าข้างในมันพร้อมแล้ว สิ่งที่ว่ากระทบเข้าไปเหมือนกับวัวปากคอก เปิดคอกออกทันทีเลย

นั่นถ้ามันจะเป็นเรื่องของภายนอกที่ว่าภายนอกจะไม่ได้เลยนั้น มันจะไม่ได้เลยเพราะใจเราเป็นนอก แต่ถ้าใจเราเป็นใน คือว่ามันเป็นสัมมาสมาธิเข้ามา แล้วมันแยกวิปัสสนาเข้ามาจนมันเกือบจะปล่อยวางอยู่แล้ว นั่นมันเป็นใน ถ้าสิ่งที่เป็นใน สิ่งที่จะกิดเข้ามามันก็จะเหมือนถึงข้างในเหมือนกัน นี่ถึงเวลามันจะเป็นข้างนอกแล้ว ถ้าใจมันสมควร ใจมันพร้อมแล้ว นอกมันก็จะเป็นประโยชน์ สิ่งที่เป็นประโยชน์นั้นละมันจะซ้อนสลับเข้ามา

เวลาสัมมาสมาธิ การใช้ปัญญาขึ้นมา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพูดไว้ในพระไตรปิฎก แม้แต่ข้างกระดูกหู ฐุแลบลิ้น นี่ปัญญามันเร็วขนาดนั้นนะ มันจะตัดขาดทันทีเลย แต่ว่าจะส่งเสริมขึ้นมาให้มันเข้มแข็งขึ้นมา นี่มันยากยากตรงนี้ ยากตรงเราสะสมขึ้นมา แต่ถ้ามันพร้อมแล้ว อาหารที่เราหามาให้หามาแสนยากเลย กุ้งหอยปูปลาหามาแสนยาก แต่เวลาลงกระทะสุกขึ้นมาเป็นอาหารทันทีเลย

ตรงลงกระทะสุกนี้แหละ ตรงที่มรรคสามัคคีมันรวมตัวนี้แหละ สิ่งที่รวมตัวสมุจเฉทปหาน กิเลสขาดออกไปจากใจ ตรงนี้มันจะเป็นโดยธรรมชาติของมัน นี่ข้างกระดูกหูกระดูกหูตรงนี้ไง แต่ว่าข้างจะกระดูกหู กว่าเราจะไปหาเครื่องแกงมา แต่ละอย่างๆ หามามันคนละส่วน หมายากขนาดไหน?

นี้ก็เหมือนกัน ถ้าทำเข้าไปแล้ว พอข้างในมันพร้อมแล้ว ข้างนอกมันจะเหมือนกัน แล้วชำระกิเลสได้เหมือนกัน นั่นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง สัมมาสมาธินี้เป็นแขนงหนึ่ง แล้วมันจะทำให้ใจของเราขึ้นมาเป็นวิปัสสนาได้ ถ้าเราเชื่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วเราทำไป เชื่อครูบาอาจารย์ไปจะเป็นผลของใจดวงนั้น เอวัง